

Szezám, tárulj!

Érdekes élmény belenézni a röntgenkép segítségével az emberi testbe. Ugyanilyen izgalom, ha egy bábtest szerkezetét vizsgáljuk a látvány- és szerkezeti rajzok alapján. Belelátni, belekukucskálni valamibe – ez mindenkiből kiváltja a titkok iránti kíváncsiság élményét. Ezzel a kíváncsisággal folytatjuk idei kiállítási programunkat.

BÁB – SZÍN – TÉR címmel nyitjuk második kiállításunkat, ahol a színpad elemeit, díszleteit, a báb és bábosa köré épülő tereket vizsgáljuk.

A színházakban a díszlettervezőket manapság szcenikusoknak is nevezik. Ők foglalkoznak a színpad látványvilágával. Ma már sok művész vallja, hogy az előadások díszletei a rendezéssel egyenértékű művészi állítások, hitvallások.

A díszlet nem csupán háttér, még akkor sem, ha legtöbbször berendezett, perspektivikus és illúziókeltő tér az, amit lát a néző. Szakemberek ma már több kifejezéssel helyettesítik a díszlet fogalmát: *szcenográfia*, *plasztikai- vagy színpadi elrendezés*, *játéktér* és *színpadi tárgy*.

A díszlet az előadás egészéért felelősséget vállal, annak belső mozgatója kell legyen. A tér egészét elfoglalja háromdimenziós jellegével éppúgy, mint jelentéssel bíró ürességével, melyeket a színpadi térben képes kialakítani. Mai jelentése szerint a díszlettervezés a színpad és a színpadi tér szerveződésének művészete és tudománya. Többen úgy fogalmazzák meg a díszlet- vagy látványtervezés lényegét, mintha ez maga lenne a háromdimenziós térben való írás egyik módja,

melyhez hozzákapcsolódik az idő mint dimenzió is.

A *szcenográfia* görög szó, a színház díszítésének művészetét jelenti.

A reneszánsz korban ezen a perspektivikus háttérdíszlet rajzolásának és festésének technikáját értették.

A díszlet szerepe és feladata, hogy a színpadra állított műnek optikai kerettől, háttérrel szolgáljon, s a maga külső, festői, formai és technikai eszközeivel a dráma, azaz a cselekmény és mozgás megelevenítésének szerves részévé váljék.

A díszlet tehát elsősorban optikai tényező, színek, formák és fények kombinációja, de keret és háttér is, amelyben és amely előtt a cselekmény lejátszódik. Más szóval: amely a maga sajátos eszközeivel és nyelvén dramaturgiai egységbe olvad az elhangzott szóval, az eljátszott mozgással. Hozzájárul a mű levegőjének, ritmusának megteremtéséhez, de főleg nem kerekedhetik, csak szolgálhatja, tolmácsolhatja azt.

Ha az elmúlt évszázadok színházművészetét vizsgáljuk, megfigyelhetjük, hogyan differenciálódik, hogyan kap egyre finomabb árnyalatokat a díszlet az idők folyamán, és nyer egyre nagyobb teret egy új

művészeti ág, a színpadművészet.

Márkus László (1881-1948) rendező, díszlettervező és szakíró vallja, hogy a színpad nem festmény, hanem „*önmagába zárt különvalóság*”. A díszlet mindig kép: képzőművészeti formák előre megkomponált egysége. A három képzőművészeti ág egy negyediknek a szintézisévé válik a színpadi képben, ami „...*olyan műalkotás, melyet két művész (a díszlettervező és a rendező) kollektív munkája hoz létre építészeti, szobrászati és festői elemekből, hozzáadva a szereplő ember mozgásainak vonalait és tömegeit*”.

Díszlet, díszlettervező – e szavak a színház kétezer éves történetében változó tartalmú és fontosságú fogalmak voltak, aszerint, hogy a díszletnek milyen szerep jutott az előadásban.

A görögök „szkéné”-je napfénytől megvilágított, változatlan építészeti keret volt, melyben egy asztal, pad, illetve több ajtó jelentette a berendezést.

A keresztény középkorban a misztériumjátékokat egymás mellé vagy fölé felépített szimultán színpadokon játszották. A passiójátékokat kocsiszínpadokon mutatták be, s minden színpad a passió egy-egy színhelye volt, amit hallatlan gazdagon, élethű részletességgel díszítettek. Itt a nézők sétáltak végig a „színek” előtt.

A spanyol és angol színházak kedvelt kocsiszínpadjain a díszlet mozgott, a közönség ült vagy állt egy helyben. Shakespeare korának színpadán a játék szövegébe illesztették a helyszínek leírását díszletezés helyett („szövegdíszlet”).

A 16. században, a reneszánsz delelőjén bukkantak fel Európa több országában a már név szerint is ismert, egymástól függetlenül is azonos színpadépítési elvet és dekorációs stílust alkalmazó művészek.

A díszlettervezés a barokkban teljessé vált ki, s ekkor nyert többé el nem vitatható polgárjogot a díszlet mint olyan. A barokk monumentális pompát fejt ki, a perspektíva segítségével végtelenné tágitja a színpadi teret. A színpad tengelyét, amely az ókorban szigorúan merőleges, szimmetrikus és a színpad mélye irányában elvesző volt, a barokk lerövidíti, szél-ében egy második tengellyel gazdagítja s végső tobzódásában ferde, aszimmetrikus irányban eltolja.

Később a romantika (18-19. század) a festőiséget helyezi előtérbe.

Hosszan tudnánk még folytatni a díszlet szerepének értelmezését napjaink színházait, bábszínházait is megvizsgálva. A bábszínház díszleteire, apró színpadaira, a már meglévő színpadon további

épített porondjaira viszont fontos felhívni külön is minden színházat szerető figyelmét. Itt, a bábszínházi térben ugyanis az épített elemeknek, szerkezeteknek egyidejűleg két arányrendszernek és két jelentésfunkciónak kell egyszerre megfelelniük: a bábnak és bábosának.

E struktúrák egyszerre szolgálják a báb-előadás dramaturgiai színtereit, szolgálják a báb „életét”, ugyanakkor a bábos saját közlekedését is segíteniük kell. Egy színpadi térben helyet kell kapjon a báb és mozgatója is úgy, hogy e kettőnek más az esztétikai szerepe egy előadásban belül. A képköltészet és a praktikum így nyer teret kiállításunk minden elemében. Arra szeretnénk felhívni minden nyitott szemmel járó nézőnk figyelmét, hogy a Vojtina archívumából válogatott díszletelemeket ezen szempont alapján tekintse végig!

Díszletelemek, paravánok, apró szerkezetek és makettek lesznek segítségünkre, hogy bemutassuk, milyen gazdag is a báboknak épített színpadi tér. Gondolat, szerkezet, működés és a célszerűség milyen módon szolgálja az esztétikumot, eszmét, a mesei cselekményt – ennek bemutatása jelen tárlatunk célja.

A **BÁB – SZÍN – TÉR** című kiállítást **2009. november 30-án 13 órakor Láposi Terka**, a Vojtina Bábszínház kiállítási programjának művészeti felelőse nyitja meg.

A kiállítás **2010. február 21-ig** látogatható.

Láposi Terka